

מסורת הש"ס

- א. ראה ירושלמי כלאים פ"ט ה"ג שם כתובות פ"ב ה"ג. וראה קה"ר (בבבויטס).
- ב. כתובות ק"ג ב.
- ג. ראה ירושלמי מגילה פ"ב ה"א.
- ד. (הענין) ירושלמי שם.
- ה. קה"ר פ"ט.

גרסות

נתיב לבניהם בכתיב: נתיב לפניהם. היינו לא שמעו בקולי היינו לא הלכו בה. אטו לא בכתיב: אטו און לא. לא מלמדי תורה בכתיב: שמה חס ושלום לא מלמדי תורה.

אישים

ר' חנינא הוא ר' חנינא בר חמא, בדור המעבר בין התנאים והאמוראים. מוצאו של ר' חנינא היה מבבל אך בגיל צעיר למדי בא לארץ ישראל ושם הספיק עוד ללמוד תורה מפי רבי יהודה הנשיא, אשר תכבו ביותר ואמר עליו "לית דין בר נשי" ואין זה אדם, אלא מלאך. ר' חנינא קבל שם מפי תלמידיו רבי הגדולים וביחוד מר' חייא. רבי צוה בשעת מותו כי ר' חנינא ישב בדאש הישיבה אחריה, אבל ר' חנינא כעונותיו לא קבל עליו את המנוי מיד כל עוד חי חברו הקשיש ממנו, ר' אפיס. ר' חנינא חי בעיר ציפורי ושם עסק במסחר בדבש, שממנו נתעשר ובה בית מדרש גדול. ר' חנינא נחשב בין החריפים בדורו ועם זאת היה מפורסם בעדקתו ובחסידותו. דברי תורתו בהלכה ובאגדה מצויים לרוב בשני התלמודים, וכיוון שהאריך ימים הרבה ונשאר שלם בבריאותו עד ימי זקנתו היו לו תלמידים רבים מדרות שונים. גם ר' יהושע בן לוי היה לו כתלמיד חבר. וכיבודו נהנה מגדולתו של ר' יוחנן שהיה תלמידו במשך שנים רבות. יתכן כי האמורא ר' חמא בר חנינא היה בנו.

אמרו חכמים ("מי איש החכם") ולא פרשוהו, אמרו נביאים ("ואשר דבר ה' אליו") ולא פירשוהו, עד שפירשו הקב"ה בעצמו. שנאמר "ויאמר ה' על עוזבם את תורת אשר נתתי לפניהם" (ירמיהו ט, יב). אמר רב יהודה אמר רב: לא שלא למדו תורה כלל, אלא שלא אכל לא התיחסו אליה כנושא של קדושה, כתורת ה'. אמר רב חמא: מאי דכתיב (מהו שנאמר) "בלב נבון תנוח חכמה ובקרב כסילים תודע" (משלי יד, לג), "בלב נבון תנוח חכמה - זה תלמיד חכם בן תלמיד חכם, ובקרב כסילים תודע" - זה תלמיד חכם בן עם הארץ שכיון שהוא בן עם הארץ הוא מתפאר קצת בחכמתו. אמר עולא: היינו דאמרי אינשי [זה שאומרים בני אדם] בפתגם העממי: אסתירא בלגינא קיש קיש קריא [מטבע קטנה בכד מקשקשת וקוראה בקול] ואילו כד מלא מטבעות גדולות אין קולו נשמע. אמר ליה [גו] ר' ירמיה לר' זירא: מאי דכתיב (מהו שנאמר) בכתיב "קטן וגדול שם הוא ועבד חפשי מאדוניו" (איוב ג, יט) אטו לא ידעינן [וכי אין אנו יודעים] שבשאל קטן וגדול שם הוא אלא כך צריך לפרש: כל המקטין עצמו על דברי תורה בעולם הזה - נעשה גדול לעולם הבא, וכל המשים עצמו כעבד על קנית דברי תורה בעולם הזה - נעשה חפשי לעולם הבא.

א ועוד בשבתם של חכמים. ריש לקיש הוה מציון מערתא דרבנן [ריש לקיש היה מציון את מערות הקבורה של חכמים], וכי מטא למערתיה דר' חייא איעלמא מיניה [כאשר הגיע אל מערתו של ר' חייא נעלמה ממנו] ולא יכול היה למצאה. חלש דעתיה [חלשה דעתו מבושה] מדוע אינו זוכה לכך. אמר: רבוננו של עולם וכי לא פלפלתי תורה כמות יצתה בת קול ואמרה לו: תורה כמות פלפלת, אולם תורה כמותו לא ריבצת [לא לימדת ברבים]. וכעין מה שמסופר, כי הוה מינצו [כאשר היו רבים] ר' חנינא ור' חייא, אמר לו ר' חנינא לר' חייא: בהדי דידי קא מינציתו חס ושלום, אי משתכחא תורה מישראל מהדרנא לה מפילפולי [וכי עמי אתה רב? חס ושלום, אם תשתכח תורה מישראל אחזיר אותה בפלפולי] שאוכל לשחזר את כל דברי התורה שנשתכחו, על פי סברתי. אמר ליה [גו] ר' חייא לר' חנינא: בהדי דידי קא מינציתו דעבדי לתורה דלא תשתכח מישראל [עמי אתה רב? שעשיתי שלא תשתכח התורה מישראל]. מאי עבידנא - אזלינא ושדינא כיתנא וגדינא נישבי, וציידנא טבי ומאכילנא בשרייהו ליתמי [מה אני עושה - אני הולך וזורע פשתן ושזור מחנו רשות, וצד צבאים ומאכיל משרשם ליתומים] ואריכנא מגילתא וכתבנא חמשה חומשי [ועושה מגילות מעורם וכותב חמשה חומשי תורה עליהם] וסליקנא למתא ומקרינא חמשה ינוקי בחמשה חומשי [ואני הולך לעיר ומלמד לחמשה תינוקות חמשה חומשים] לכל אחד מהם חומש אחד, ומתנינא שיתא ינוקי שיתא סדרי [ומלמד משנה לששה תנוקות ששה סדרים] ואמרנא להו: עד דהדרנא אקרו אהדדי ואתנא אהדדי [ואני אומר להם: עד שאחזור ואבוא לכאן תלמדו מקרא זה לזה ולמדו משנה זה לזה] ועל ידי כד עבדי לה לתורה דלא תשתכח מישראל [ועושה אני לתורה שלא תשתכח מישראל]. ומעירי, היינו דאמר רבי [והוא שאמר רב]: כמה גדולים מעשי חייא אמר ליה [גו] ר' יושעאל בר' יוסי: אפילו ממר [אפילו ממר] גדולים מעשיו אמר ליה: אין [אמר לו: כן]. ושאל עוד: אפילו מעשיו של אבא התנא ר' יוסי אמר ליה [גו] חס ושלום! לא תהא כזאת בישראל לומר על משהו שהוא גדול מר' יוסי. ועוד לענין גדולתו של ר' חייא, אמר ר' זירא: אמש בליה נראה לי בחלוס ר' יוסי בר' חנינא. אמרתי לו: בעולם עליו אצל מי אתה תקוע, ליד מי אתה נמצא שמו אמר לי: אצל ר' יוחנן. ור' יוחנן אצל מי - אמר לי: אצל ר' ינאי. ור' ינאי אצל מי - אצל ר' חנינא, ור' חנינא אצל מי - אצל ר' חייא.

אמרו חכמים ולא פירשוהו, אמרו נביאים ולא פירשוהו, עד שפירשו הקב"ה בעצמו. שנאמר "ויאמר ה' על עוזבם את תורת אשר נתתי לפניהם". אמר רב יהודה אמר רב: שלא ברכו בתורה תחילה. אמר רב חמא: מאי דכתיב "בלב נבון תנוח חכמה ובקרב כסילים תודע". "בלב נבון תנוח חכמה" - זה תלמיד חכם בן תלמיד חכם, "ובקרב כסילים תודע" - זה תלמיד חכם בן עם הארץ. אמר עולא: היינו דאמרי אינשי: אסתירא בלגינא קיש קיש קריא. אמר ליה רבי ירמיה לרבי זירא: מאי דכתיב "קטן וגדול שם הוא ועבד חפשי מאדוניו" אטו לא ידעינן דקטן וגדול שם הוא? אלא, כל המקטין עצמו על דברי תורה בעולם הזה - נעשה גדול לעולם הבא, וכל המשים עצמו כעבד על דברי תורה בעולם הזה - נעשה חפשי לעולם הבא.

אריש לקיש הוה מציון מערתא דרבנן, פי מטא למערתיה דרבי חייא איעלמא מיניה. חלש דעתיה, אמר: רבוננו של עולם לא פלפלתי תורה כמותו יצתה בת קול ואמרה לו: תורה כמותו פלפלת, תורה כמותו לא ריבצת. כפי הוה מינצו רבי חנינא ורבי חייא, אמר ליה רבי חנינא לרבי חייא: בהדי דידי קא מינציתו? חס ושלום, אי משתכחא תורה מישראל מהדרנא לה מפילפולי! - אמר ליה רבי חייא לרבי חנינא: בהדי דידי קא מינציתו? דעבדי לתורה דלא תשתכח מישראל! מאי עבידנא, גאזלינא ושדינא

אמרו חכמים - מי איש החכם. אמרו הנביאים - אשר דבר פי ה' אליו. שלא ברכו בתורה תחילה - כשהיו עוסקין בתורה לא היו מזכירין לפניהם. קרא יתורא ל' אשר נתתי לפניכם" קא דרש זרבת אשר (כמן לנו תורת אמת) שהיא לפניהם של דברי תורה, וכיון דלא דרשתינו שאלוה מתנה משונה להם. תודע - מודיע לכל ומתפלח נכמה. בו עם הארץ - היינו נקרב כסילים, משפחת כסילים. אסתירא בלגינא - קלע אחד בלגינא. קיש קיש קריא - מתקשקש ומשמיע קול. ואם היה מלא קלעים - לא היה משמיע קול. מציון מערתא דרבנן - שלא יכשלו כהנים לעבור עליון ולהסאיל, שלא תארע תקלה על ידו לזיקוס. איעלמא מיניה - לא יכול למלא מקומו. ריבצת - לאחריים. לשון (מועד קטן ו, ב) "המרבץ שדהו" - משקה. רבי חנינא - זרבי חמא. שדינא כיתנא = זורע חנו זרעוני פשתן. שדינא = משלך. וגדינא נישבי = וקולע חנו ממנו רשות וממנויות. וציידנא טבי - ואני כל צביס. ואריכנא מגילתא - ומתקן חנו מעורותיהן קלפס. וסליקנא למתא - למקום שאין תלמידי תינוקות. לחמשה ינוקי - לכל אחד ספרו. ומתנינא - על פה שיתא סדרי משנה לשיטת ינוקי. אקרו אהדדי - לימדו זה את זה מקראות. ואתנא אהדדי - לימדו זה את זה סדרו. לא תהא כזאת בישראל - לא תאמר זאת בישראל. אמש נראה לי בחלוס. תקוע - וישב בישיבה של מעלה.

תוספות

אסתירא בלגינא קיש קיש קריא - מפרש רבינו יצחק בן אשר: לפי שאין דרך זה להניח בלגין, הוא מקשקש. ואם היה מניחו בארנקי בדרכו להיות שם - לא היה מקשקש.

כיתנא, וגדינא נישבי, וציידנא טבי ומאכילנא בשרייהו ליתמי, ואריכנא מגילתא וכתבנא חמשה חומשי, וסליקנא למתא ומקרינא חמשה שיתא ינוקי שיתא סדרי, ואמרנא להו: עד דהדרנא ואתינא - אקרו אהדדי ואתנא אהדדי, ועבדי לה לתורה דלא תשתכח מישראל. היינו דאמר רבי: כמה גדולים מעשי חייא אמר ליה [גו] חס ושלום! לא תהא כזאת בישראל. אמר רבי זירא: אמש נראה לי בחלוס ר' יוסי בר' חנינא. אמרתי לו: אצל מי אתה תקוע? - אמר לי: אצל רבי יוחנן. - ורבי יוחנן אצל מי? - אצל רבי חנינא. - ורבי חנינא אצל מי? - אצל רבי חייא.

וצד צבאים ומאכיל משרשם ליתומים] ואריכנא מגילתא וכתבנא חמשה חומשי [ועושה מגילות מעורם וכותב חמשה חומשי תורה עליהם] וסליקנא למתא ומקרינא חמשה ינוקי בחמשה חומשי [ואני הולך לעיר ומלמד לחמשה תינוקות חמשה חומשים] לכל אחד מהם חומש אחד, ומתנינא שיתא ינוקי שיתא סדרי [ומלמד משנה לששה תנוקות ששה סדרים] ואמרנא להו: עד דהדרנא אקרו אהדדי ואתנא אהדדי [ואני אומר להם: עד שאחזור ואבוא לכאן תלמדו מקרא זה לזה ולמדו משנה זה לזה] ועל ידי כד עבדי לה לתורה דלא תשתכח מישראל [ועושה אני לתורה שלא תשתכח מישראל]. ומעירי, היינו דאמר רבי [והוא שאמר רב]: כמה גדולים מעשי חייא אמר ליה [גו] ר' יושעאל בר' יוסי: אפילו ממר [אפילו ממר] גדולים מעשיו אמר ליה: אין [אמר לו: כן]. ושאל עוד: אפילו מעשיו של אבא התנא ר' יוסי אמר ליה [גו] חס ושלום! לא תהא כזאת בישראל לומר על משהו שהוא גדול מר' יוסי. ועוד לענין גדולתו של ר' חייא, אמר ר' זירא: אמש בליה נראה לי בחלוס ר' יוסי בר' חנינא. אמרתי לו: בעולם עליו אצל מי אתה תקוע, ליד מי אתה נמצא שמו אמר לי: אצל ר' יוחנן. ור' יוחנן אצל מי - אמר לי: אצל ר' ינאי. ור' ינאי אצל מי - אצל ר' חנינא, ור' חנינא אצל מי - אצל ר' חייא.

ענינים

שלא ברכו בתורה תחילה / מימרה זו נפרשה בכמה מים, אך בעיקר סבורים הכל שאין להבינה בפשוטה ממש, אלא כבטוי המרמז על יחס וגישה כלפי התורה. שהרי מפורש בכתובים שחטאו ישראל באותם ימים בחטאים חמורים (עבודה זרה, גלוי עריות, ושפיכות דמים) ובשלחם היו ראוים להעניש. אלא ששאלו ממני מה לא הגנה עליהם וזכות התורה מלכשכל בכל אלה (תו"ח). ורבנו יונה מירש שכיון שלא היתה התורה חשובה בעיניהם ולא למדוה לשמה ממילא לא חששו לברך עליה (ברי' נדרים). וכעין זה אמרו שכל למודם לא היה אלא לקנות ולשם ערמוניות (עין יהוסף). והמהר"ל (כתמארת ישראל ועוד) האריך לבאר ענין זה שחוסר ברכה פירושו שהתורה מנותקת מנותן התורה - והיא נעשית כלמדו חילוני של סתם, שאין בו כל משמעות של קדושה.

אסתירא בלגינא / ויש שפירש סימרא זו שתלמיד חכם ממשפחת עמי הארץ - כל בני המשפחה משתבחים ומתאריים בה, ולכן מודיעים שבוני ברבים. מה שאין כן במשפחה שכולה תלמידי חכמים. (מעני החכמה)

מציון מערתא דרבנן / וראה ברש"י, וכבר הקשו על פירושו בכמה מים. ויש שפירשו כי הוא היה מציון את המערות כדי שידעו את מקומן לבוא ולהתפלל שם. (ריעב"ק, ושי"ש)

אזלינא ושדינא כיתנא / ויש שפירש שר' חייא לא עסק ממש בגידול פשתן וכיוצא בכך, אלא הביא זאת כדוגמא להתעסקותו והשתדלותו בהרבצת תורה ברבים, הן לגדולים והן לקטנים. (תרי"ה, וראה במהרש"א וע"ה)

אפילו מאכא / אף שרבי לא היה ממש תלמידו של ר' יוסי (בן חלפתא) אביו של ישמעאל, מכל מקום ראה אותו כגדול חכמי הדור הקודם וטעה לפסוק הלכה כמותו בכל מקום. וכמה פעמים מוצאים אנו שנהגו בכבוד והערכה כלפי ר' יוסי.

ורבי יוחנן אצל רבי חייה לא – אמרתי אני: וכי אין רבי יוחנן לאוי לישב אל רבי חייה? ובעוריו – תרגום לפלגין. דמצפרא הוה שפירין עיניה – צנקה לאיתי לת עיניו יפות, ולערב לאיתיו לומות כאליו. כשרפו כאלו. אמרי ליה = אמרתי לו. דאמרי – אמרתי לאלהו. גוהרקא = קמללא. בוטיטי – כוללות, *איטענלולו"ש בלעז.

מתניתין רמר קמתניא – תוספתא של אלוני, שקידרה לשטה קדיס, אני שזכה תמיד. דרבי חייה קדרה לתוספתא, כלאמרינו בעלמא: רבי לא שנהא רבי חייה מנא ליה. ולאמרינו: כל מתניתא ללא מיתניא צי רבי חייה ורבי אושעאל לא תותבו מינה צבי מרשא. תקפי ברחמי – מרבין בתפלה. ומייתי למשיח בלא זמניה – לכך אין ניתן לי רשות להעמידן יחד. יש דוגמתו – שמהא תפלתו כשמעת. פולסי – חכמת תלכות. שמואל ירחינאה – הוא שמואל בר אבא חזירו של רב. ועל שהיה צקי כסוד העיבור, כלאמרינו במסכת ראש השנה (כ, ב) אמר שמואל: יכולנא לתקוני כולה גלותא, קרי ליה ירחינאה. אימלי לך סמא – צמוד העין. אשטר לך משטר – אמתח לך על גב העין. משטר = מטפת, **מולו"ר בלעז. כלאמרינו גבי כותח הכנלי (חומץ האלומי) כפסחים (מד, א): משטר קשטר – מטבל פתו. גובתא – קנה חלול. תותי בי סדיא – תחת מלשונותיו, וצוקע כח חוזק הסס והולך לך עכס גולגלתו ומוחו על עיניו. הוה מצטרע רבי למיסמכיה – טרם ומתעסק לקומתו, לפי שחכס צקי היה כל כך. ולא הוה מפתיעא מילתא – שהיתה השעה טרפת, או לא היו החכמים כאספוס.

תוספות

כי מטא [למימר] מחיה המתים רגש עלמא – אף על גב דאיכא נמי מחיה המתים מקמי משיב הרוח, אומר רבינו תם: משום דתחיית המתים לא הוי אלא על ידי טל. ועוד יש לומר: דבמשיב הרוח ומוריד הגשם, נשב זיקא ואתא מיטרא, משום שזהו עיקר תפלת הרוח והגשם שבברכה זו. אבל תחיית המתים – עיקרה היא בחתימתה.

אמרתי לו: ור' יוחנן אצל ר' חייה סמך לו, לא היה ראוי להיות שם? אמר לי: באחר דוקוקין דנורא ובעורין דאשא – מאן מעייל בר נפחא לתמן [במקום שיש ניצוצות של אור ובעירה של אש – מי יכניס את בן הנפת, ר' יוחנן, לשם?] אמר רב חביבא: אשתעי [ספר] לי רב חביבא בר סורמקי: חזי ליה ההוא מרבנן דהוה שכיח אליהו גביה [ראיתי אחד החכמים שהיה אליהו הנביא מצוי ומתגלה אצלו] דלצפרא הוה שפירן עיניה, ולאורתא דמיין כדמיקליו בנורא [שבבקר היו עיניו יפות ובריאיות ולערב היו נראות כאילו נשרפו באש]. אמרי ליה: מאי האי [אמרתי לו: מה זאת?] ואמר לי: דאמרי ליה לאליהו: אחוי לי רבנן כי סלקי למתיבתא דרקיע [שאמרתי לו לאליהו: הראה לי את החכמים כאשר הם עולים לשיבה שברקיע], אמר לי: בכולהו מצית לאסתכלי בהו, לבר מגוהרקא דר' חייה דלא תסתכל ביה [אמר לי: בכולם יכול אתה להסתכל בהם, חוץ מאשר במרכבתו של ר' חייה, שאין אתה יכול להסתכל בה]. ושאל: מאי סימנייהו [מה הסימנים] שידע מרכבתו של מי היא בכולהו אזלי מלאכי כי סלקי ונחתי [בכולם הולכים מלאכים כאשר הם עולים ויורדים], שהמלאכים נושאים אותם, לבר מגוהרקא דר' חייה דמנפשיה סליק ונחתי [חוץ מאשר המרכבה של ר' חייה שמעצמה עולה ויורדת], מפני גודל מעלתו. לא מצאי לאוקמא אנפשי, אסתכלי בה [לא יכולתי להעמיד את עצמי, להתאפק, והסתכלתי בה], אתו תרי בוטיטי דנורא ומחיהוהו להוה גברא וסמינהו לעיניה [באו שני לפידי אש והיכוהו את עיניו של האיש ההוא כלומר עיניו ועורו את עיניו]. למחר אזלי אשתתחי אמרתיה, אמינא: מתנייתא דמר מתנינא, ואתסאי [השתחחתי על מערת קבורתו, אמרתי: את המשניות של אדוני אני לומד, והתרפאתי] אבל נשאר העינים שרופות. ועוד מסופר בשבתו של ר' חייה, אליהו הוה שכיח במתיבתא דרבי [אליהו היה מצוי בישיבתו של רבי], יומא חד ריש ירחא הוה, נגה ליה ולא אתא [יום אחד ראש חודש היה, התאחד לו ולא בא]. אמר לו רבי: מאי טעמא נגה ליה למר [מה הטעם התאחד, התעכב, אדוני]? אמר ליה [לו]: דאדוקימנא לאברהם ומשינא ידיה ומצלי ומגנינא ליה [עד שהעמדתי את אברהם אבינו משנתו ורחצתי ידיו והתפלל והשכבתי אותו]; וכן ליצחק וכן ליעקב. שאל רבי את אליהו: ולוקמינהו בהדי הדדי [ושיעמידום יחד]! ענה לו: סברי, תקפי ברחמי ומייתי ליה למשיח בלא זמניה [יתחזקו בתפילה שלשתם כאחד ויביאו את המשיח שלא בשעתו]. אמר לו רבי: ויש דוגמתן בעולם הזה שיכולים להתפלל ולהענותו אמר ליה [לו]: איכא [יש] והם ר' חייה ובניו. גזר רבי תעניתא [תענית], אחתינהו [הוריד אותם] את ר' חייה ובניו להתפלל לפני התיבה. ואכן ראו שתפלתם נשמעת מיד כאשר אמר ר' חייה "משיב הרוח" – ונשבה זיקא [נשבה רוח], אמר "מוריד הגשם" – ואתא מיטרא [ירד גשם], כי מטא למימר [כאשר הגיע זומר] "מחיה המתים" – רגש עלמא [טער העולם]. אמרי ברקיע: מאן גלי רזיא בעלמא [אמרו בשמים: מי זה גילה סודות בעולם]? אמרי [אמרו שם]: אליהו הוה שגילה סוד זה. אתיהוה לאליהו, מחיהוהו שתין פולסי דנורא. אתא אידמי להו כדובא דנורא, על בינייהו וטרדינהו.

שמואל ירחינאה אסייה דרבי הנה, חלש רבי בעיניה. אמר ליה: אימלי לך סמא. אמר ליה: לא יכילנא. – אשטר לך משטר? [אמר ליה]: לא יכילנא. הנה מותיב ליה בגובתא דסמני תותי בי סדייה, ואיתסי. הנה קא מצטרע רבי למסמכיה, ולא הנה מסתייעא מילתא. אמר ליה: לא לצטרע מר, לדידי חזי לי סיפרא דאדם הראשון, וכתיב ביה: שמואל ירחינאה,

ולהענותו אמר ליה [לו]: איכא [יש] והם ר' חייה ובניו. גזר רבי תעניתא [תענית], אחתינהו [הוריד אותם] את ר' חייה ובניו להתפלל לפני התיבה. ואכן ראו שתפלתם נשמעת מיד כאשר אמר ר' חייה "משיב הרוח" – ונשבה זיקא [נשבה רוח], אמר "מוריד הגשם" – ואתא מיטרא [ירד גשם], כי מטא למימר [כאשר הגיע זומר] "מחיה המתים" – רגש עלמא [טער העולם]. אמרי ברקיע: מאן גלי רזיא בעלמא [אמרו בשמים: מי זה גילה סודות בעולם]? אמרי [אמרו שם]: אליהו הוה שגילה סוד זה. אתיהוה לאליהו, מחיהוהו שתין פולסי דנורא. אתא אידמי להו כדובא דנורא, על בינייהו וטרדינהו [בא אליהו למטה נדמה להם כדב של אש, נכנס ביניהם וסדר אותם] בתפלתם, ולכן לא הגיעו לומר "מחיה המתים".

מסופר, שמואל ירחינאה אסייה דרבי הנה [שמואל, המומחה בעניני הירח רופא של רבי היה], חלש רבי בעיניה [חלה רבי בעיניו] אמר ליה: אימלי לך סמא [אמר לו שמואל: אשים לך סם בעין לרפואתה]. אמר ליה: לא יכילנא [אין אני יכול] שחלש אני, וחושש מן הכאב. אמר לו: אשטר לך משטר [אמרו לך מלמעלה] אמר לו: לא יכילנא [אין אני יכול]. הוה מותיב ליה בגובתא דסמני תותי בי סדייה, ואיתסי [היה שם לו את התרופות בקנה של סמנים תחת הכר שלו, והתרפא] וללמדנו כמה היה גדול ברפואה. הוה קא מצטרע רבי למסמכיה ולא הוה מסתייעא מילתא [היה מצטרע, משתדל, רבי לסמוך אותו בתואר רבי ולא היה עולה הדבר] שבכל פעם היה הדבר מתעכב. אמר לו שמואל: לא לצטרע מר [אל יצטרע אדוני] על כך, שכיין שידוע אני שלא יעלה בידך, לדידי חזי לי סיפרא דאדם הראשון [אני ראיתי את ספרו של אדם הראשון] שבו כתובים סודי כל הדורות, וכתוב בו: שמואל ירחינאה

מסופר, שמואל ירחינאה אסייה דרבי הנה [שמואל, המומחה בעניני הירח רופא של רבי היה], חלש רבי בעיניה [חלה רבי בעיניו] אמר ליה: אימלי לך סמא [אמר לו שמואל: אשים לך סם בעין לרפואתה]. אמר ליה: לא יכילנא [אין אני יכול] שחלש אני, וחושש מן הכאב. אמר לו: אשטר לך משטר [אמרו לך מלמעלה] אמר לו: לא יכילנא [אין אני יכול]. הוה מותיב ליה בגובתא דסמני תותי בי סדייה, ואיתסי [היה שם לו את התרופות בקנה של סמנים תחת הכר שלו, והתרפא] וללמדנו כמה היה גדול ברפואה. הוה קא מצטרע רבי למסמכיה ולא הוה מסתייעא מילתא [היה מצטרע, משתדל, רבי לסמוך אותו בתואר רבי ולא היה עולה הדבר] שבכל פעם היה הדבר מתעכב. אמר לו שמואל: לא לצטרע מר [אל יצטרע אדוני] על כך, שכיין שידוע אני שלא יעלה בידך, לדידי חזי לי סיפרא דאדם הראשון [אני ראיתי את ספרו של אדם הראשון] שבו כתובים סודי כל הדורות, וכתוב בו: שמואל ירחינאה

מסורת הש"ס

1. תענית כד, א, כה, ב.

גרסות

חזי ליה ההוא בכת"י: חזאי לההוא.
 דלצפרא... ולאורתא בכת"י ומקורות: דפניא... לצפרא.
 ומחיהו לההוא בכת"י: ומחיהו לעיניה דההוא.
 הוה מותיב ליה בגובתא בכת"י: אותיב ליה גובתא.
 למסמכיה כת"י: למסמכיה ברבי.
 לצטרע מר בכת"י: לצטרע מר כולי האי.

לשון

גוהרקא מקור המלה הוא כנראה בפרסית הבינונית gahvarok ומשמעה – כסא אלונקה. כעין כסא מיטלטל הנישא על כתפיים.

אישים

ר' חייה (ראה עמוד 407)
 שמואל ירחינאה לדעת המפרשים שמואל ירחינאה הוא האמורא הגדול של רב. והוא נקרא ירחינאה, משום שהיה מומחה גדול באסטרונומיה (וכדבריו שנהירים לו שבילי הרקיע כשבילי עיור, נהרדעא).
 אכן יש חכמים הסבורים כי האמורא שמואל לא עלה לארץ ישראל, וכי שמואל ירחינאה הוא חכם אחר, המכיר רק כאן.

* אשטנצל"ש מן הצרפתית העתיקה estences – ניצוצות.
 ** מולו"ר מן הצרפתית העתיקה molier – למרוח.

עיונים
 באתי דוקוקין / ויקוקין אלה של אש מתוארים להלן במתוה על ר' חייה, וכנראה שיש כאן מעין מליצה, שהרי הנפח עוסק בנפוח אש במפוח, אבל במקום שיש כבר אש לוהטת שוב אין נוקקים לו. (מהרש"א) וביחס לכינוי בר נפחא יש אומרים שהוא כמשמעו, שהיה אביו של ר' יוחנן נפח, ויש שפירשו שהוא כנוי (בלשון סני נהור) משום יופיו של ר' יוחנן. (ראה בסנהדרין)
 אדוקימנא לאברהם וכו' / את המעשה הזה פירשו בכמה דרכי רמו. ומהן, שהתכוונו חכמים ששלשת האבות לא פעלו יחד באותה תקופה (כי יעקב היה בן חמש עשרה כשמת אברהם) ומשום כך לא יכלו לתקן את עלמם כראוי ואילו היו כולם יחד ודאי היו יכולים להביא גאולה. (פרדס רימונים)
 ריש ירחא / ותלו את הדבר בראש חדש כי הוא זמן קבלת פני שכינה (ראה ישעיה סו, כג) ולכן יכולים להתפלל או ביתר שאת (ת"ח) או משום שמולד הירח בראש החדש הוא סימן לגאולה ישראל המושלים לירח בכמה מקומות (וכמו שהדבר מבוטא בנושא קדוש הלבנה) וגידול אור הלבנה הוא רמז לגאולה. (מהרש"א)